

Morebiti avtorica sluti, da se bo nekoč poglobljeno »spopadla« s študijem Freuda oziroma ključnih psihoanalitičnih konceptov, ki določene (lepotilne) telesne prakse predstavijo v popolnoma drugačni luči. Pričujoča recenzija je nekaj bistvenih replik nakazala – kritični bralec pa naj oceni, (v) kaj bo *verjel*. Kajti v končni fazi, gre vselej za *verjetje*, in tudi nizanju zgodovinskih »podatkov« moramo predvsem *verjeti*. Kakšna je etiologija določene zgodovinske ali kulturne (telesne) prakse (ki se dotika lepote), pa je sicer posebno poglavje. Ne glede na to, pa je na koncu potrebno tudi priznati, da toliko trdega dela in prebiranja (tuje) literature kot v knjigo *V imenu lepote* že dolgo ni vložil kakšen slovenski avtor.

Nikola Janović

Mladen Dolar: O skoposti in o nekaterih z njo povezanih rečeh: tema in variacije. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo, zbirka Analecta, 2002
230 strani (ISBN 961-6376-12-8), 2.821 SIT

V knjigi *O skoposti* imamo opraviti z imaginarijem skoposti in njegovimi variacijami, ki jih avtor jemlje iz naše neposredne zgodovine (Sveto pismo), stereotipov (Židje in homoseksualci), filmskega platna (*Seven*) in literarne dediščine (Molière, Dickens, Balzac, Shakespeare). Analitična raven dela nam podaja pogled na genezo samega koncepta skopuha/skoposti in njegove transformacije skozi literarno zgodovinska obdobja. Temo skopuha/skoposti tako spoznamo v enajstih variacijah – sinhronih in diahronih presekih, ki ponazarjajo vrsto strukturiranih kolektivnih in partikularnih podob skopuha/skoposti v času rojevanja evropskega družbenega prostora in humanistične misli ter geneze kapitalističnega ustroja produkcije dobrin. Tema skopuha/skoposti se v analitskem korpusu navezuje na tiste fantazmagorične podobe človeške komedije/tragedije: krščanstva in ustroja kanona grehov, ki krojijo zahodno moralo; židovstva, objekta in subjekta sovraštva v svetu; ekonomsko-kapitalističnega diskurza, kot oderuškega in obrestniškega sistema trgovine in profita; ljubezni in prijateljstva (dar menjava), kot nasprotja ekonomsko-profitnemu diskurzu (pogodba) – torej na tiste fantazmagorične podobe, ki so še danes (vse)prisotne v našem vsakdanu.

Vprašanje, kako razumeti koncept skopuha/skoposti v zgodovini in kateri so tisti zgodovinski nastavki, na osnovi katerih danes razumemo ta isti koncept, se kaže kot osrednje vprašanje artikulacije odgovora v analizi skoposti. Odgovor na zastavljeno vprašanje avtor najde najprej v samem krščanskem kanonu grehov in nato v zgodovinski literaturi, torej tisti literaturi, ki je reflektirala sam pojav skopuštva v svojih literarnih formah.

Če je krščanski kanon sedmih grehov seznam človeških slabosti, torej človeških želja, ki so prestopile »mejo«, potem za greh zadošča že misel. Kajti mišljenje je dejanje, v katerem se generira presežek, ki sega čez mejo norme obnašanja. In ravno v tem se kaže *Etika želje*, ki jo je izpostavil Lacan: ne popustiti glede (svoje) želje! Po tem načelu se ravna skopuh – ne popusti glede svoje želje. Prvi klasični primer, ki ga Dolar navaja, je podoba *Moliérovega* Skopuha (1668), ki se ravna v skladu s svojo (Plavtovo) maksimo: še bolj kopiči! *Encore!* – in pooseblja tisto, čemur lahko rečemo fetišistični asketizem bogastva. Asketizem bogastva tako pooseblja paranoično naravnost skopuha pred razsipanjem, nesmotrnim trošenjem bogastva oziroma trošenjem nasploh. Na tem mestu skopuhu vdira njegovo nepopuščanje glede želje, ki se kaže v tiranskem kopičenju (denarja, zlatnikov kot obekta želje), ki izključuje potrošnjo. Ker pa taki podobi skopuha manjka tista uživaška nota – potrošnja, razsipništvo, ki je karakteristična za modernejši čas, Dolar naredi premik k neki drugi podobi skopuha – t.i. postmoderne figure

skopuha. Ta skopuh v času virtualnega poslovanja, spekulativnega bogastva, v času dematerializacije denarja in bogastva, ne izgubi svoje realnosti. Izgubi le svoj stari fetiš in pridobi novi: trošenje. Trošenje postane korelat skopuštva, kajti brez trošenja ni profita, ni večanja bogastva! Skopuštvo doseže v dialektiki svoje nasprotje – potrošnje in dospe do sebe skopuštvo/trošenje. Ta privilegirana oblika skoposti je tisto, kar Dolar imenuje, formulirano v *Campebellovi* analizi potršniškega duha, radikalno novo izhodišče sodobnega potrošništva, ki je vpeto v reklamni diskurz, s katerim so generirani novi modusi uživanja in prihranki ob nakupu novih produktov. V bistvu gre za mehanizem z dvojno zanko: za užitek ob trošenju, kot neekonomski užitek, in za užitek pri prihranku, kot ekonomični užitek. Ta odnos ustreza kratkemu stiku, fantazmatičnemu korelatu zapisanem v *Marxovi* terminologiji menjalne in uporabne vrednosti: potrošnik se ujame v blagu, ki je več kot blago, ko plača ceno, ki je manj kot cena. In ravno s tem dvojnimi nagovorom nastopa skopost kot razvita univerzalna podoba našega časa.

Skopost v diskurzu psihopatologije vsakdanjega življenja Dolar bere skozi *Freudovo* analizo, ki se izteče v neskončno sodbo, kjer je sproducirana resnica zlata (bogastva): bogastvo kot zlato, je drek. Drugače povedano, zlato je iluzija, ki prikriva svojo pravo resnico, namreč da je iztrebek. Analnost je tako postala zastavek menjave – izločanje/zadrževanje, iz katere sledi, da je dvojica trošenje/skopost v zahodnoevropskem konceptualnem imaginariju korelat dvojici *avaritia* (skopost, zadrževanje zase in jemanje)/*caritas* (velikodušne ljubezni in razdajanja). V krščanski mitologiji geste *caritas* bi to pomenilo, da dajemo denar/iztrebljamo zato, da bi si rešili dušo, po drugi strani pa zadržujemo, zbiramo, kopičimo, da se na koncu ujamemo v obsesivno skrb za zbiranje presežka, ki daje največje ugodje in nas popelje v askezo (bogastva). In kaj je ta preseženi objekt? Je ravno presežek uživanja, ki nima pravega korelata in ga zato ni mogoče najti ne v denarju, niti se ga ne da kupiti z denarjem. Zato pa nikoli ne moremo povleči enačaja *denar=drek*, kajti ravno tisto, kar nam omogoča, da rečemo, da je v denarju nekaj več kot denar oziroma, da je v dreku nekaj več kot denar, je ravno tisti »več«, ki je pravi ekvivalent ljubezni. Zato Dolar pravi, da so vse zgodbe o skopuhih obenem ljubezenske zgodbe, zgodbe, ki temeljijo na tisti menjavi, o kateri je pisal *C.L. Strauss* – menjavi deklet za denar: *Ljubezen je meja skoposti najprej v tem neposrednem pomenu, da se skopuh ujame v zanko, ko hoče ljubezen vpreči v svoje račune* (str 66).

Podoba oderuha o katerem govori Le Goff, je ena od podob, ki se veže na pred-kapitalizem. Presežek, o katerem govori Dolar je ravno profit od oderuštva, torej tisti profit, za katerega je Marx povedal, da žene kapitalizem naprej. In ker je kapitalizem smrtni greh *par excellence*, skopost ni nič drugega kot pregreha meščanstva oziroma tisto, kar meščanstvo nasploh definira. Ker pa vemo, da je meščanstvo že zdavnaj izbralo denar, je njihovo življenje obsojeno, da postane del množice denarja-brez-življenj. Delež meščanske zgodbe nista tako le denar kot zaklad skopuha in meščastvo, ampak le-ta v povezavi z mitičnimi potezami židovstva. Te mitične poteze nikakor niso tako nedolžne, saj vemo, da odražajo poteze sovraštva. *Žid* postane tako subjekt sovraštva kot objekt sovraštva, še najbolj pa postane sam osovražen. Poleg zgodnjih dokazov iz časa zgodnjega kapitalizma Dolar reinterpreta 12. stoletje kot fatalni val antisemitizma, v katerem so se porodile ideje o židih in židovstvu, ki se ohranjajo še v današnjih časih. In kaj se ohranja? Ohranja se implikacija skoposti z antisemitizmom, ki se kaže v preseženem objektu, v življenjski substanci, v tistem funtu mesa (ima svoj izvor v rimskem pravu), ki je ekvivalent obresti. Dolar zgosti problematiko židovstva-obresti-ljubezni-prijateljstva-sovrštva okoli te fantazmatične metafore, ki spremlja žide. Najdemo jo že v *Shakespearjevem* Beneškem trgovcu (1596-97), kjer sta na delu dve zgodbi (Porzijina izbira snubca in poroka z Bassanijem ter Shylock in njegovo posojilo Antoniju), ki ustrezata omenjeni dvojici *caritas*, metafori krščanstva, in *avaritia*, metafori židovstva. Sam naslov Shakespearjevega dela, kot pravi Dolar, vsebuje ekvivokacijo: kdo je beneški trgovec? In ker smo ugotovili, da je potrebno *caritas* in *avaritia* brati skupaj, moramo v beneškem trgovcu oba akterja preko ljubezenskega zapleta brati skupaj, da bi dobili odgovor. Ker pa je stari problem vseskozi posredi, se ekonomije in ljubezni ne da razplesti brez krvi – *funta mesa*.

Paradigmatska opozicija med *Staro* in *Novo zavezo* je torej vseskozi posredi, in niha med milostjo in ljubeznijo, črko zakona in maščevanjem, torej med caritas in avaritia. In ker smo lahko odrešeni le po milosti in nikoli po pravici, smo postavljeni v precep. Zato je zmotno misliti, da je *Kristus* zastavil funt mesa za nas. Dolar meni ravno nasprotno. Kristus je zastavil funt mesa zase, za odrešitev človeštva in je bil brez milosti pokončan po židovskem zakonu. Torej zastavil je telo za črko (zakona), da bi poravnal dolgove človeštva. Zato milost nastopi kot preseženo dejanje, kot ekvivalent profita, tako da imamo opraviti z objektom kot presežkom, ki pa ima dva obraza: kot nemogoči objekt presežka (funt mesa) in kot sublimni objekt presežka (milost). Ali kot pravi Sv. *Pavel*, Kristus ni plačal za naše grehe, on je logika plačila, kot nam pojasni Dolar, s katero lahko stopimo iz menjave, ki jo je razkrinkal Marx. Torej krščanska gesta caritas ni vpis v logiko milosti, temveč izstop iz nje, je zavrženje logike menjave, v kateri se pokaže pravi jaz post-krščanske drže: ljubezen brez milosti.

Kaj pa židje in židovstvo? Odgovor je Dolar posredoval z *Marxovo* parafrazo iz »Židovskega vprašanja« (1843): da so s kapitalizmom kristjani postali židje, tako da so univerzalno začeli početi to, kar so od nekdaj očitali židom; žid pa je postal zaveden svojega pravega bistva ravno tedaj, ko je »nehal biti žid« in ni več kazal znakov židovske identitete (str. 212). Učinek tega pa je ravno nasproten. V moderni družbi novega antisemitizma (fašistični antisemitizem) pride do obrata, v katerem »osvobojeni-od-skopuštv-a-židje« postanejo šele židje, ki so preganjani in osovraženi.

*Na kratko še tole: knjigo toplo priporočam v branje ne le tistim, ki jih zanima psihoanalitski pristop k analizi diskurza, temveč vsem tistim, ki jih zanima bodisi geneza sodobnega koncepta skoposti (kulture potrošništva) in njegove zgodovinske refleksije v literaturi, bodisi židovsko vprašanje ali krščanska stereotipizacija, vprašanje identitete ali sodobna mitologija.

Roman Vodeb

Gregor Starc: Discipliniranje teles v športu. Ljubljana: Fakulteta za šport in Inštitut za kineziologijo, 2003 150 strani (ISBN 961-6405-37-3), 3.700 SIT

Gregor Starc je eden tistih mladih *športologov*, ki si je v svoji knjigi *Discipliniranje teles v športu* prizadeval *vedeti tisto, česar se ne da vedeti* – kajti entuziastične analize nekaterih športnih praks še vedno sodijo v pionirsko fazo. Avtor se loti telesa v športnih praksah in pravi, da je »telo edini materialni dokaz našega obstoja«. Brata Wachowski sta denimo v *Matrici* ravno nasprotno in eksplicitno stopila na stran Descarta in Kanta oziroma trditve, da je »edino dvom tisti, v katerega se ne spleča dvomiti« oziroma »mislim, torej sem (bivam, obstajam)« in da je »resnica (spoznanje) učinek subjekta« (in ne nekaj absolutnega) oziroma da »subjekt proizvaja svoje resnice«.

Apodiktičnosti se Starc mnogokrat ogiba, saj pravi, da se mu »zdi« oziroma da je takšno njegovo »mnenje«. Res je, *spoznanja* se ne da ujeti na tak način, da bi se nekaj vedelo zagotovo. Zato se tudi zdi vprašljivih kar nekaj avtorjevih dikcij – na primer tale: »...telesna vadba predstavlja skrb za izboljšanje telesa prek stroge discipline, ki je od ljudi zahtevala odrekanje in s tem dokazovala njihovo vero in moralno moč.« Pomislek, ki se nam vsiljuje v kontekstu koncepta discipliniranja telesa je tale: telesna vadba bi lahko predstavljala za ljudi predvsem zabavo, užitek in sprostitve, vsaj za nekatere – za tiste v vrhunskem športu tudi naprezanje za zmago. To, da nek zunanj opazovalec trdi, da je telo v tovrstnih telesno/gibalnih praksah disciplinirano sicer drži. Toda to je tudi (logična) posledica oziroma učinek vadbe.

O discipliniranih telesih se spleča (raz)govoriti predvsem takrat, ko vpeljemo pojem oziroma koncept »skrbno načrtovanega« in »tiho pričakovanega« oziroma »spontano učinkujočega«.